

PIONIERIŲ ORGANIZACIJOS ĮSIKŪRIMAS IR VEIKLA BURŽUAZINĖJE LIETUVOJE (1923—1940)

V. SAVICKYTĖ

Pionierių organizacijos įsikūrimo ir veiklos buržuazinėje Lietuvoje klausimas iki šiol nėra pakankamai nušviestas. Kai kurių žinių šiuo klausimu galima rasti knygos „Lietuvos komjaunimas“¹ atskirų autorių straipsniuose. Tačiau tos žinios yra labai epizodinės.

Kiek plačiau pionierių organizacijos veiklą nušvietė O. Kaplanas ir E. Zilberis savo knygelėje „Jaunieji leniniečiai“². Autoriai pateikė įdomios medžiagos apie atskirų pionierių, pionierių vadovų, atskirų pionierių kuopelių darbą. Tačiau, kalbėdami apie respublikos pionierių organizacijos įsikūrimą, autoriai tik bendrais bruožais pažymi, kad dar iki 1924 m. įvairiose Kauno dirbtuvėlose ir mokyklose veikė vaikų būreliai, kurių veiklos pobūdis buvo artimas pionierių veiklai. Vadinasi, autoriai nenustatė tikslios respublikos pionierių organizacijos įsikūrimo datos. Nors minėti autoriai, nušviesdami „Keliaujančio paukščio“ organizacijos veiklą, nurodo, kad šioje organizacijoje, kaip atskira sekcija, veikė ir jaunieji leniniečiai, tačiau vėliau rašo, kad po lašistinio perversmo, uždarius „Keliaujančio paukščio“ ratelius, „pionieriai neteko vienos iš masiškiausių to meto savo organizacijų“³. Tai rodo, kad O. Kaplanas ir E. Zilberis sutapatino sporto organizacijos, kuriai priklausė įvairaus amžiaus žydų tautybės piliečiai, veiklą su tuo metu veikusiais jaunaisiais pionieriais. Tai neteisinga, nes „Keliaujančio paukščio“ organizaciją, kaip ir daugelį kitų to meto legalių organizacijų, pionieriai naudojo tik savo veiklai nuo žvalgybos akių pridengti.

O. Kaplano ir E. Zilberio knygelėje nepakankamai giliai išanalizuotos priežastys, apsprendusios pionierių organizacijos darbo metodų, formų kitimus, neteisingai vertinami tokie klausimai, kaip konspiratyvumas darbe, atsišaukimų rašymas ir kt.

Pirmosios pionierių kuopelės buržuazinėje Lietuvoje pradėjo organizuotis jau 1923 m. „Suvalkijos rajonas. Vienoj vietoj organizuojasi kuopelė iš vaikų, turinčių 14—15 m. Tai bus Lietuvos pionierių pradžia“,—rašė 1923 m. spalio mėn. Lietuvos Komunistinės jaunimo sąjungos organas „Darbininkų jaunimas“⁴.

¹ Lietuvos komjaunimas, Vilnius, 1962.

² O. Kaplanas, E. Zilberis, Jaunieji leniniečiai, Vilnius, 1963.

³ Ten pat, p. 15.

⁴ „Darbininkų jaunimas“, 1923, Nr. 8, p. 82.

„Suvalkija, N. parajonėj⁵ įsikūrė vaikų kuopelė. Visi vaikai lietuviai, turi 13—16 metų“, — pranešė lapkričio mėn. tas pats laikraštis.

Tarybų Rusijos jaunųjų pionierių pavyzdžiu ir buržuazinėje Lietuvoje susikūrusios pirmosios pionierių kuopelės pasivadino Spartako vardu⁶, tuo parodydamos, kad siekia tų pačių tikslų.

Lietuvos Komunistų partija jau nuo pirmųjų pionierių kuopelių susikūrimo dienų padėjo joms. Vadovaudamasi Komunistų Internacionalo IV kongreso nurodymu, kad komunistinės vaikų grupės „turi būti organizaciniai priklausomos ir vadovaujamos jaunimo (t. y. Komunistinės jaunimo organizacijos.— V. S.), o partija privalo šį darbą palaikyti, teikiant jėgų jo pravedimui...“⁷, be to, atsižvelgdama į Rusijos Komunistų partijos patyrimą, vadovaujant vaikų komunistiniam judėjimui, Lietuvos Komunistų partija kasdieninį, praktišką vadovavimą jaunųjų pionierių veiklai taip pat pavedė komjaunimui. Visi pagrindiniai pionierių organizacijos darbo turinio, formų bei metodų klausimai buvo peržiūrėti komjaunimo CK biurų, plenumų, suvažiavimų posėdžiuose; pionierių būrijams vadovavo komjaunimo kuopelių išskirti komjaunuoliai. Todėl visa Lietuvos pionierių organizacijos istorija neatskiriama yra susijusi su komjaunimo istorija.

Daug sumanumo, išradingumo darbe su jaunaisiais pionieriais buržuazijos viešpatavimo metais parodė komjaunuoliai-pionieriai vadovai: Riva Zelbovičiulė, E. Kavaliauskaitė (dabar Filipavičienė), M. Popelytė (dabar Gerberienė), L. Kimelytė (dabar Solominienė) ir šimtai kitų, kurie, nepaisydami jiems gresiančio pavojaus, savo žinias perteikdavo jaunesiems pionieriams, auklėjo juos išlikimais darbininkų klasės reikalo gynėjais.

Salomėja Domeikaitė (dabar Martavičienė) su revoliuciniu pagrindu susipažino ankstyvoje vaikystėje. Jos motina — Matilda Jucaitytė-Domeikienė — Komunistų partijai priklausė jau nuo 1925 m. Ir Salomėja iš mažų dienų žinojo revoliucinės konspiracijos taisykles, buvo susipažinusi su revoliuciniu darbu. Todėl neatsiliklinai Kauno miesto komjaunuoliai paskyrė Salomėją Domeikaitę Žaliakalnio pionierių vadove. Svarbiausiu savo darbo tikslu Salomėja laikė auklėjimą sąmoningų kovotojų už darbo žmonių reikalą. Todėl jos nuoširdus, gyvas žodis visada buvo siejamas su praktine veikla, sutvirtinamas asmeniniu pavyzdžiu. Taip dirbo ir kiti jaunųjų pionierių draugai komjaunuoliai-pionierių vadovai. Pionierių būriai pirmiausia kūrėsi ten, kur komjaunimo kuopelės buvo stipresnės ir daugiau dėmesio galėjo skirti darbui su vaikais. Tai — Kaunas, Šiauliai, Panevėžys, Marijampolė ir kili stambesni Lietuvos centrai, kuriuose ir revoliucinės masių (tame tarpe ir vaikų) nuotaikos buvo kur kas gyvesnės.

Pionierių judėjimas greit plito ir vien tik Kaune 1924 m. pradžioje jau buvo 10 pionierių kuopelių. Jos veikė vaikų namuose, vakarinėje mokykloje, II laipsnio mokykloje, žydų amatų mokykloje „Ort“ ir kitose vietose, kaip Spartako vardo grupės⁸.

⁵ Konspiracijos sumetimais tuometinėje partinėje ir komjaunimo spaudoje tikslūs adresai dažnai nebuvo nurodomi, tačiau čia tikriausiai kalbama apie Marijampolę (dab. Kapsuką), nes tų pačių metų gruodžio mėn. Lietuvos Komunistinės jaunimo sąjungos Centro biuras svarstė Marijampolėje veikusios Spartako vardo grupės veiklą (žr. p. 81).

⁶ Iki 1924 m. Rusijos pionierių organizacija vadinosi Spartako vardu. Ir tik 1924 m. sausio 23 d. Rusijos Komunistinės jaunimo sąjungos CK plenumo nutarimu vaikų komunistinės Spartako vardo grupės buvo pavadintos Vaikų komunistinėmis **Lenino vardo** jaunųjų pionierių grupėmis (žr. Директивы и документы по вопросам пионерского движения, М., 1958, p. 75).

⁷ „Darbininkų jaunimas“, 1923, Nr. 3, p. 29.

⁸ LKP CK Partarchyvas, f. 3743, ap. 1, b. 46, l. 2—4.

Išsiplėtus vaikų komunistiniam judėjimui, Kauno miesto komjaunimo komitetas 1923—1924 m. žiemą sudarė specialią komisiją, kuriai pavedė rūpintis vaikų komunistinio judėjimo klausimais⁹.

Susidomėjimas Spartako vardo kuopelių veikla buvo toks didelis, kad į jas stodavo ne tik vaikai, bet ir jaunuoliai, o kai kur, pvz., Marijampolėje, net karinę tarnybą atlikę vyrai¹⁰. Todėl iškilo reikalas peržiūrėti Spartako vardo kuopelių veiklą. Tai ir buvo padaryta 1923 m. gruodžio 20 d. Lietuvos Komunistinės jaunimo sąjungos Centro Biuro posėdyje. Biuras nutarė Tarybų Rusijos pionierių organizacijos pavyzdžiu Spartako vardo vaikų kuopelėse palikti paauglius iki 14 metų. Vyresnius, pagal jų pasiruošimo laipsnį, komjaunimo Centro Biuras nutarė pervesti į komjaunimo kuopeles. Biuras įvertino ir Marijampolėje buvusios Spartako vardo jaunųjų darbininkų-pameistrių kuopelės veiklą, numatė priemones Spartako vardo vaikų judėjimui pagerinti¹¹. Todėl ši data—1923 m. gruodžio 20 d.—į Lietuvos TSR pionierių organizacijos istoriją įėjo kaip respublikos pionierių organizacijos gimimo diena.

Kadangi buržuazinėje Lietuvoje tik maža darbo žmonių vaikų dalis tegalėjo lankyti mokyklą, Lietuvos komjaunimo CK ne kartą nurodė, kad pionierių judėjimą reikia plėsti ne mokyklinio jaunimo, o samdinių, pameistrių ir kitų buržuazijos išnaudojamų vaikų tarpe. Tačiau praktiškai kai kur, pvz., Kaune, Spartako vardo kuopelės iš pradžių organizavosi beveik tik mokyklose.

Kaune, nepaisant komjaunimo Centro Biuro nutarimo, ir toliau Spartako vardo kuopelėms priklausė ne tik vaikai, bet ir jaunuoliai. Todėl 1924 m. sausio 31 d.—vasario 1 d. Centro Biuras apsvarstė Kauno Spartako vardo kuopelių veiklą. Kadangi iš dešimties kuopelių tik dviejose buvo 13—15 metų vaikai, o kitoms priklausė 15—18 metų jaunuoliai, Biuras nutarė, kad jas laikyti vaikų kuopelėmis negalima. Komjaunimo Centro Biuras savo nutarime dar kartą pažymėjo, kad vaikų judėjimo klausimu visos komjaunimo kuopelės turi vadovautis 1923 m. gruodžio 20 d. nutarimu, t. y. į Spartako vardo vaikų organizaciją priimti ne vyresnius kaip 14 metų vaikus. Be to, buvo nurodyta, kad neleistina organizuoti Kaune Spartako vardo kuopeles tik iš mokyklinio jaunimo¹².

Po šių komjaunimo Centro Biuro nurodymų komjaunimo kuopelės pagerino vadovavimą vaikų komunistinės organizacijos—Spartako vardo jaunųjų pionierių—veiklai. Daugelyje vietų komjaunimas sudarė iniciatyvines grupes, kurios rūpinosi pionierių kuopelių apiforminimu. Pionieriais daugiausia buvo dirbantys paaugliai, tačiau jų tarpe nemaža buvo ir moksleivių—darbininkų vaikų.

Pionierių, kaip politinės darbo žmonių vaikų organizacijos, veikla buržuazinėje Lietuvoje priklausė nuo politinės padėties šalyje, nuo darbo žmonių iškovojamų, nuo buržuazijos puolimo. Todėl šis judėjimas, priklausomai nuo sąlygų, vystėsi įvairiomis formomis, nelegalus darbas buvo derinamas su legaliomis priemonėmis.

Kaip žinoma, pionierių organizacijos susikūrimo ir pirmaisiais jos darbo metais buržuazinėje Lietuvoje prie valstybės vairo buvo reakcinė krikščionių demokratų partija, kuri žiauriai persekiojo ne tik Lietuvos Komunistų partiją ir komjaunimą, bet buvo uždariusi ir beveik visas darbininkų profsąjungas, neleido kurtis darbo valstiečių sąjungoms. Pionierių organizacija pirmaisiais savo veiklos metais dirbo taip pat nelegaliai.

⁹ LKP CK Partarchyvas, f. 3743, ap. 1, b. 70, l. 40—47.

¹⁰ Ten pat, b. 46, l. 2—4.

¹¹ Ten pat, b. 40, l. 14.

¹² Ten pat, b. 46, l. 2—4.

Tačiau, nepaisant ir tokių sunkių sąlygų, jaunieji leniniečiai nuo pirmųjų savo veiklos žingsnių stengėsi tęsti revoliucines darbo žmonių vaikų tradicijas, padėti partijai ir komjaunimui kovoti už darbo žmonių išlaisvinimą iš kapitalo vergijos.

Pionieriai platindavo komunistinius lapelius, padėdavo kalėjimuose uždarytų politinių kalinių šeimoms. Vaikai, kurie dėl neturto negalėjo lankyti mokyklos, pionierių kuopelėse mokėsi rašyti, skaityti ir, vyresniųjų draugų-komjaunuolių padedami, nagrinėjo knygas ir kt. Tačiau kai kurios komjaunimo kuopelės, įsigilinusios į pionierių organizacijos darbo turinį, per maža dėmesio skyrė darbo formoms ir metodams. Todėl komjaunimo Centro Biuras nurodė, kad negalima vaikus vien tik traukti į kovą, versti mokyti ir panašiai, o, atsižvelgiant į jų amžių, reikia ruošti spektaklius, organizuoti žaidimus, pasilinksminimus ir kt., „nes, jei mes spirsim darbininkų ir mažžemių vaikus, savo jaunesniusius brolius ir seseris, vien mokyti, vien dalyvauti mūsų kovoj, o mūsų priešai (t. y. buržuazija.— V. S.) tame laike trauks vaikus į visokius pasilinksminimus, tai jiems pasiseks paimti savo įtakon proletariato vaikai. Todėl... vasaros metu reikia taisyti proletarų vaikams žaislus ant kiemų, pievucių, atskirai nuo buožiukų ir buržujukų“. „Į tokius žaislus reikia įnešti proletarinę dvasią“,— mokė „Darbininkų jaunimas“¹³.

Pionierių kuopelės, vadovaujamos komjaunuolių, savo sueigas pradėjo ruošti už miesto, miškuose, laukuose, vis daugiau pradėjo organizuoti žaidimų, įvairių vakarų ir kt. O tai savo ruožtu, didino pionierių organizacijos įtaką. Tai ypač buvo jaučiama besimokančio jaunimo tarpe. Pionierių įtaka plėtėsi ne tik tose mokyklose, kur daugiausia mokėsi darbininkų vaikai, bet ir mokyklose, kur ypač stipri buvo klerikalinė ir buržuazinė dvasia. Nors reakcingai nusiteikę mokytojai, kunigai visaip persekiojo pionierius, grasino pašalinimu iš mokyklų ir pan., vaikai sutiko būti pašalinti, negu išeiti iš pionierių organizacijos. Mokyklose, kuriose būdavo daugiau pionierių, Rusijos pionierių pavyzdžiu jie sudarydavo savo pionierių Irakcijas¹⁴.

Tačiau pionierių organizacija, dirbdama nelegaliai, negalėjo apimti didesnio darbo žmonių vaikų skaičiaus; vaikai ir toliau buvo veikiami buržuazinės ideologijos, traukiami į buržuazijos ir jos tarnų sukurtas vaikų organizacijas. Todėl Lietuvos Komunistų partijos CK nurodė komjaunimo Centro Biurui, jog pionierių darbą reikia organizuoti taip, kad jis apimtų kuo daugiau darbo žmonių vaikų.

Lietuvos Komunistų partijos CK sekretorius Z. Angarietis 1924 m. vasario 12 d. laiške komjaunimo Centro Biurui rašė, kad ten, kur jaunimas susikūrė savo sekcijas prie profsąjungų, pastarosios turi imti kurti vaikų grupes (kuopas) iš dirbančių samdinių tarpo. Z. Angarietis nurodė, kad „tokios grupės neturėtų būti profsąjungos dalimis arba jų nariais, nes... kai tik jos turės įstatus, mokės nario mokesčius, arba turės aiškiai nustatytas organizacines formas, tuoj valdžia jas paleis, o kartu ir jaunimo sekcijas... Ir tik tuomet bus galima pagalvoti apie „organizacinį jų užtvirtinimą, kada faktinai jos stos ant kojų...“ „Vaikų grupės turi apimti visus darbininkus, kurie dar per jauni, kad stot į profsąjungas“¹⁵.

Vadinasi, partijos CK nurodė, kad darbe su vaikais reikia naudoti legalius metodus. Taip organizuoti darbą buvo galima ir todėl, kad išaugęs darbininkų ir darbo valstiečių revoliucinis judėjimas 1925 m. buržuazinę vyriausybę privertė atgaivinti kai kurių profsąjungų bei darbi-

¹³ „Darbininkų jaunimas“, 1923, Nr. 5, p. 47.

¹⁴ LKP CK Parlarchyvas, f. 3743, ap. 1, b. 68, l. 9—10.

¹⁵ Ten pat, b. 44, l. 11.

ninkų jaunimo organizacijų veikimą. Dar geresnės sąlygos susidarė po 1926 m. gegužės mėn. įvykusių III seimo rinkimų, kai į valdžią atėjo liaudininkų ir socialdemokratų partijos, kurios buvo priverstos įvykdyti kai kuriuos liaudies masių reikalavimus — panaikinti karo padėtį, duoti platesnę spaudos, žodžio, organizacijų ir susirinkimų laisvę.

Vadovaudamasis Lietuvos Komunistų partijos CK nurodymais, komjaunimo Centro Biuras 1924 m. balandžio 19 d. paruošė specialią rezoliuciją vaikų judėjimo klausimu¹⁶. Šioje rezoliucijoje atspindėjo visi ankstesni partijos nurodymai, ji aiškiai suformulavo vaikų judėjimo tikslus, nusakė darbo turinį bei formas. Tai buvo pirmas tokio pobūdžio dokumentas vaikų judėjimo klausimu buržuazinėje Lietuvoje.

„Kaip Komunistinė Jaunimo Sąjunga yra Komunistų partijos rezervas ir naujų jėgų šaltinis, taip ir 10—14 m. amžiaus vaikai yra Komunistinės Jaunimo Sąjungos rezervas“, — sakoma šioje rezoliucijoje. Tuo pačiu čia parodoma, kokią didelę reikšmę komjaunimo kuopelės turi skirti vaikų judėjimui, savo rezervo ugdymui.

Komjaunimo Centro Biuras nurodė, kad komjaunimas, atsižvelgdamas į buržuazijos vykdomą jaunosios kartos idėjinį pavergimą, darbininkų klasės vaikų sąmonės nuodijimą nacionalizmo, šovinizmo, religinio fanatizmo ir panašiais nuodais, turi dėti visas pastangas, kad išplėštų savo pagrindą iš buržuazinės ideologijos įtakos.

Zinodamas to laiko darbo sąlygas ir tai, kad iš vaikų reikalauti griežtos konspiracijos (kas dirbant nelegaliai yra būtina) būtų neprotinga, komjaunimo Centro Biuras nurodė, jog darbas su vaikais turi būti legalaus pobūdžio. Todėl ir vaikų kuopelės, Centro Biuro nurodymu, turėjo būti organizuojamos prie jaunimo sekcijų, prie sportinių būrelių, mokyklose, vaikų namuose, prieglaudose ir kt. Jos galėjo vadintis įvairiausiais vardais — darbininkų klasės vaikų grupėmis, jaunaisiais pionieriais, jaunaisiais natūralistais ir pap.

Tačiau, kad šiose grupėse darbas vyktų proleterine linkme, kad vaikai būtų auklėjami darbininkų klasės revoliucinių tradicijų dvasia, komjaunimo Centro Biuras nurodė, kad šių grupių veiklai vadovauti reikia pritraukti jaunus darbininkus ir darbininkes, nes „jiems esant glaudesniuose santykiuose su darbininkų klase, lengviau bus vaikus įtraukti į klasių kovą, padėti jiems dalyvauti toje kovoje, organizuoti kovą su nacionalizmu, religija“¹⁷.

Atsižvelgdamas į Komunistų partijos nurodymą, kad darbo žmonių vaikus reikia auklėti sąmoningais kovotojais už darbo žmonių reikalus, komjaunimo Centro Biuras, apibrėždamas uždavinius, iškilusius vaikų kuopelėms, savo rezoliucijoje nurodė, jog reikia „sistemiškai supažindinti vaiką su jo aplinka ir darbininkų klasės kova. Supažindinti su miestu visuomenėje, su jo fabrikais, biržomis, kareivinėmis, policijos nuovadomis, kalėjimais ir kt. . . . Supažindinti vaikus su kapitalistinių šalių įstatymais (ypač su įstatymais, liečiančiais vaikų ir jaunimo apsaugą) ir su tų įstatymų panaudojimu praktikoje (vaikų darbas, vaikų sveikatos apsauga, nepilnamečių teismai ir kt.) . . . Supažindinti su darbininkų organizacijomis, profsąjungomis, jų patalpomis, vaikų namais, darbo biržomis ir kt.“¹⁸

Auklėjant pionierius proleterinio internacionalizmo, tautų draugystės dvasia, komjaunimo Centro Biuras nurodė, kad reikia vaikams išaiškinti, jog visų kapitalistinių šalių darbo žmonės vienodai velka buržuazijos

¹⁶ LKP CK Partarchyvas, f. 3743, ap. I, b. 46, l. 19—20.

¹⁷ Ten pat.

¹⁸ Ten pat.

jungą, yra išnaudojami, kad visus darbo žmones, nepriklausomai nuo jų tautybės, jungia vienas bendras tikslas — išsilaisvinimas iš kapitalo vergijos. Rezoliucijoje buvo pasakyta: „Reikia supažindinti vaikus su klasių kova, jos reikšme ir istorija, su revoliucija Rusijoje, darbininkų kova Vokietijoje, streikais ir revoliuciniu judėjimu mūsų šalyje, didvyriškais darbininkų klasės kovos epizodais“¹⁹.

Komjaunimo Centro Biuras reikalavo, kad ir patys vaikai dirbtų, kad „suteiktų aktyvią pagalbą darbininkų klasės organizacijoms, renkant aukas badaujantiems, bedarbiams, streikuojantiems šelpti, šefuojant areštuotus už darbininkų klasės reikalą, jų šeimų (ypač jų vaikų) palaikymą ir kt. . . .“ Be to, „reikia išnaudoti vaikų kovą mokykloje. Paruošti kompanijas prieš nacionalines ir religines šventes, diskusijas apie reakcinę literatūrą ir vadovėlius, organizuoti kolektyvinius moksleivių veiksmus prieš kūno bausmes, kontrrevoliucinę propagandą, nacionalistines skaitinių knygas. . .“

Komjaunimo Centro Biuras ne tik nusakė uždavinius, kurie keliami vaikų judėjimui, bet ir nurodė konkrečias formas, kuriomis turėjo būti organizuojamas darbas su 10—14 metų vaikais. „Skaitymą paskaitų, лекциjų reikia sumažinti iki minimumo, o plačiau naudoti tokias darbo formas, kaip vaikų susirinkimus, meno saviveiklos pasirodymus, žaidimus, diskusijas, muzikinius-vokalinius vakarus, pasivaikščiojimus už miesto ir pan.“, — rašoma šioje rezoliucijoje. „Vaidinimams panaudoti medžiagą iš darbininkų klasinės kovos praeityje ir dabar, darbininkų vaikų ir paauglių dalyvavimo darbininkų klasės kovoje ir kt.“²⁰

Kaip matome, komjaunimo Centro Biuras rekomendavo pionierių organizacijose naudoti panašias darbo formas, kurios buvo naudojamos buržuazijos sukurtose vaikų organizacijose. Tačiau buržuazija stengėsi nukreipti dėmesį tik į formas, parodyti, kad vaikai jos sukurtose organizacijose užsiiminėja „nekaltais“, su politika nesusijusiais dalykais — sportu, ekskursijomis ir pan. priemonėmis. Tuo ji norėjo užmaskuoti tikruosius tikslus, kuriuos per šias priemones vykdė. Buržuazija nesistengė tokių išvykų ar kitų priemonių metu teisingai atsakyti į vaikams iškilusių klausimų, o bandė „įrodyti“, kad viskas priklauso nuo „gerojo dievulio“, kad taip „dievas surėdė“. Tuo tarpu komjaunimo Centro Biuras nurodė, jog išvykų metu reikia „aiškinti vaikams apie evoliuciją gamtoje, pasaulio susidarymo esmę“²¹ ir panašius dalykus, kad vaikai teisingai suprastų supantį pasaulį. Tačiau kartu rezoliucijoje buvo pažymėta, kad negalima vaikams pristesti suaugusiųjų nuomonės, stengtis įteigti vienokią ar kitokią pažiūrą, o būtina „leisti jiems patiems padaryti išvadas“.

Todėl ši rezoliucija dar kartą labai aiškiai išryškino tuos pagrindinius skirtumus, kurie buvo tarp buržuazijos sukurtų vaikų organizacijų, atliekančių paklusnių tarnų ugdymo politiką, ir komunistinės jaunųjų pionierių organizacijos, padedančios ugdyti sąmoningus kovotojus.

Šios rezoliucijos pagrindiniai teiginiai dar kartą buvo patvirtinti Lietuvos Komunistinės jaunimo sąjungos I suvažiavime, įvykusiam 1924 m. spalio 17—18 d.

Po partijos CK ir komjaunimo Centro Biuro nurodymų komjaunimo kuopelės darbe su vaikais plačiau pradėjo taikyti įvairias legalaus darbo formas. Jaunimo grupės, veikusios prie kai kurių profsąjungų, pradėjo organizuoti specialias vaikų grupes. Plačiau imta panaudoti ir kitos legalios darbininkų jaunimo organizacijos, kaip „Špindulys“, įvairūs kultūros būreliai ir kt.

¹⁹ I.KP CK Parlarchyvas, f. 3743, ap. I, b. 46, l. 19—20.

²⁰ Ten pat.

²¹ Ten pat.

1925 m. liepos mėn. Kaune²², 1926 m. rugpiūčio mėn. Rokiškyje²³, rugsėjo mėn. Panevėžyje²⁴, spalio mėn. Jonavoje²⁵ buvo užregistruotos ir pradėjo veikti žydų sporto draugijos, pasivadinusios „Vanderfeigel“ (keliaujantis paukštis) vardu²⁶. Pionieriai panaudojo ir šią organizaciją savo veiklai nuo buržuazinės žvalgybos akių pridengti.

Nors, pradėjus įgyvendinti komjaunimo CK nurodymą dėl legalaus darbo formų panaudojimo, dažnai darbininkų vaikų rateliai ir kuopelės nebesivadindavo tikroju savo vardu — jaunaisiais pionieriais, — tačiau pagal darbo turinį jie buvo Lietuvos pionieriai, kuriems vadovavo komjaunimas ir iš kurių buvo ugdomas Komunistinės jaunimo sąjungos rezervas.

Štai kaip aprašo O. Kaplanas ir E. Zilberis savo knygutėje „Jaunieji leniniečiai“ to laikotarpio Kauno pionierių veiklą. „Kai 1926 m. buržuazinė Lietuvos vyriausybė... išleido iš kalėjimo revoliucionierius, garsiosios kuopininkų bylos dalyvius, Kaune, Rotušės aikštėje, jų garbei buvo suorganizuotas mitingas. Po jo turėjo įvykti ir demonstracija... Į pagalbą darbininkams atėjo pionieriai. Prieš pat demonstracijos pradžią į Rotušės aikštę iš Panevėžio gatvės išėjo dvi pionierių grupės. Viena jų... stengėsi patraukti į save policininkų dėmesį. Tai jiems pavyko: policininkai bematant pasileido paskui pionierius, vildamiesi rasti pas juos vėliavą. O tuo tarpu antroji pionierių grupė žaibo greitumu perbėgo gatvę, susimaišė su darbininkų minia ir sėkmingai perdavė demonstrantams dvi raudonas vėliavas“²⁷.

Panašiai tuo metu veikė ir kitos komunistinės vaikų kuopelės, nors oficialiai jos ir nesivadino jaunaisiais pionieriais. Tai rodo, kad po partijos CK ir komjaunimo CK nurodymų, pertvarkius darbą su vaikais, padaugėjus įvairių pavadinimų darbo žmonių vaikų rateliams, jie toliau vykdė pagrindinį tikslą, kurio siekė jaunieji pionieriai — auklėjo darbo žmonių vaikus ištikimais kovotojais už darbo žmonių reikalus.

Vykdydami komjaunimo Centro Biuro rezoliucijoje išskeltus nurodymus, komjaunuoliai daugiau dėmesio pradėjo skirti auklėjimo darbui. Darbo žmonių vaikai rateliuose buvo supažindinami su darbo žmonių vaikų gyvenimu kapitalistinėse šalyse, su darbininkų revoliuciniu judėjimu, su Tarybų Sąjungos vaikų gyvenimu. Tai padėjo ugdyti proletarinio

²² „Vyriausybės žinios“, 1925, Nr. 205.

²³ „Vyriausybės žinios“, 1926, Nr. 236.

²⁴ „Vyriausybės žinios“, 1927, Nr. 246.

²⁵ Ten pat, Nr. 247.

²⁶ „Kelijaujančiųjų paukščių“ judėjimas kilo XIX a. antroje pusėje Vokietijoje. Šio judėjimo pradžia lokia: 1896 m. K. Fišeris Steglico gimnazijoje (Berlyne) buvusią stenografių draugiją perorganizavo į Keliautojų sąjungą. Jaunimo potraukis keliauti, laisvė, romantika, nakvynės ant šieno ir palapinėse, bendri kelionių nuotykių ir pergyvenimai suartino jaunuolius. Visa tai išpopuliarino šį judėjimą jaunimo tarpe. Todėl šis judėjimas gana sparčiai plito ir greitai apėmė daugiau kaip 40 000 jaunuolių.

1922 m. „Kelijaujančiųjų paukščių“ sąjunga persiorganizavo. Susidarė atskiros „Jaunųjų kelijaujančiųjų paukščių“ (Jungwandervogel), „Klajojančiųjų pameistrių“ (Fahrende Gesellen), „Erelių ir sakalų“ (Adler und Falken) ir kitų pavadinimų sąjungos. Savo sudėtimi „Kelijaujančiųjų paukščių“ judėjimas buvo proletarinė jaunimo organizacija. (Plg. „Lexikon der Pädagogik der Gegenwart“, 1930, Verlagsbuchhandlung, Freiburg im Breisgan, p. 1268, 1270, 1271, 1273).

Lietuvoje įsikūrusios „Kelijaujančio paukščio“ organizacijos apėmė įvairaus amžiaus žydų tautybės piliečius. Draugijos tikslas, kaip nurodoma Kauno „Kelijaujančio paukščio“ draugijos įstatuose, buvo „duotos savo nariams galimybės užsiiminti sportu, artingis prie gamtos ir atsispirti nuo blogų įpročių“. Siam tikslui pasiekti draugija rengė „sistemingus bastymus (pasivaikščiojimus.— V.S.), ekskursijas Lietuvoje ir užsienin... žaidimus, chorą, orkestrą, paskaitas ir referatus sveikatos apsaugojimo, higienos, gamtos mokslo ir kt. mokslų klausimais“. Draugija turėjo teisę steigti savo bibliotekas, skaityklas, leisti vienkartinis ir periodinius leidinius ir kt. (žr. Kauno sporto draugijos „Vanderfeigel“ įstatai, LTSR, CVA, f. 394/65, ap. I, b. 258, l. 1—3).

²⁷ O. Kaplanas, E. Zilberis, Jaunieji leniniečiai, Vilnius, 1963, p. 45—46.

internacionalizmo, tautų draugystės jausmus. Lietuvos pionieriai, Tarybų Sąjungos jaunųjų pionierių pavyzdžiu vienodai gerbė bet kurios tautos revoliucinį judėjimą. Internacionalizmas pasireiškė ir tuo, kad pionierių kuopelėse kartu dirbo įvairių tautybių vaikai, ko nebuvo nė vienoje buržuazijos sukurtoje vaikų organizacijoje.

Komjaunuoliai, vadovavę darbo žmonių vaikų rateliams, savo darbe pradėjo naudoti įvairesnes, įdomesnes formas. Vaikai ruošdavo vaidinimus, kuriems veikalus paprastai sukurdavo patys, nes legalioji buržuazinės Lietuvos literatūra buvo parašyta buržuazinės ideologijos dvasia ir darbo žmonių vaikams netiko. Jie vaizduodavo sunkų vaikų gyvenimą pas kapitalistus, buožes, tuo įžiebiami vaikų širdyse dar didesnę neapykantą išnaudotojams. Įvairūs žaidimai taip pat buvo skirti pavaizduoti darbo žmonių išsilaisvinimo kovai, jų susirėmimams su buržuazine žvalgyba ir policija. Komjaunuoliai kiekvienos išvykos metu stengėsi papasakoti vaikams, ką nors nauja, praplėsti jų akiratį.

Ėmus taip organizuoti darbą, daug daugiau darbo žmonių vaikų pareiškė norą dalyvauti vykdomosė priemonėse. 1926 m. pradžioje organizuotų darbo žmonių vaikų skaičius pasiekė 1300—1500²⁸. Tai dar kartą patvirtino Komunistų partijos CK nurodymų dėl legalaus darbo metodų panaudojimo teisingumą.

Išsiplėtus vaikų judėjimui, iškilo reikalas suburti visas vaikų organizacijas, jas suvienyti organizaciniu požiūriu.

Kauno miesto pionierių organizacija ėmėsi iniciatyvos sukviesti visus respublikoje veikiančių pionierių kuopelių atstovus ir apsvarstyti įvairius pionierių judėjimo klausimus bei numatyti tolesnes šio darbo perspektyvas.

1926 m. rugpiūčio mėn. Šiauliuose, žemės ūkio parodos metu, susirinko vaikų judėjimo vadovai į visos Lietuvos pionierių organizacijos I konferenciją.

Kauno miesto pionierių organizacijos atstovai pasidalijo savo darbo patirtimi. Buvo padaryti pranešimai apie pionierių organizacijos tikslus ir uždavinius, apie organizacinius klausimus, apie darbą su tėvais ir kt. Konferencija išrinko visos Lietuvos Centro valdybą, kuriai pavedė rūpintis visais, su vaikų komunistiniu judėjimu susijusiais klausimais²⁹.

Ši konferencija Lietuvos pionierių judėjimo istorijoje suvaidino labai didelį vaidmenį, nes padėjo paskleisti susikaupusį darbo su vaikais patyrimą, o tai, nesant literatūros, persekiojant buržuazijos agentams ir kt., buvo labai svarbu, be to, sudarė centrą, kuris ateityje turėjo vadovauti vaikų komunistiniam judėjimui visoje Lietuvoje.

Po konferencijos pionierių judėjimas dar labiau išsiplėtė ir 1926 m. pabaigoje Lietuvoje buvo apie 1500—2000 pionierių. Pionierių organizacijai tuo metu priklausė:

Kaune	...	600 vaikų	Jurbarke	...	90 vaikų
Panevėžyje	—	200 „	Telšiuose	...	50—60 „
Šiauliuose	—	160—180 „	Molėtuose	...	40—30 „
Jonavoje	...	120 „	Vilkaviškyje	—	30 ir t. t. ³⁰

Pionierių judėjimas plėtėsi ne tik didžiuosiuose miestuose, bet pasiekė ir provinciją, mažesnius miestelius. Tačiau tolesnį šio darbo vystymą sutrukdė 1926 m. rudenį prasidėjusi fašistinė reakcija.

1926 m. gruodžio 17 d. naktį reakcingiausios buržuazinės Lietuvos partijos — tautininkai bei krikščionys demokratai — įvykdė fašistinį per-

²⁸ LKP CK Partarchyvas, f. 3743, ap. I, b. 68, l. 9—10.

²⁹ Ten pat, b. 70, l. 40—47.

³⁰ Ten pat.

versmą ir Lietuvoje įvedė fašistinę diktatūrą. Lietuvos buržuazijos perėjimas prie atviros fašistinės diktatūros rodė jos silpnumą, rodė, kad ji jau nepajėgė valdyti senaisiais parlamentarizmo ir buržuazinės demokratijos metodais, kad buvo priversta griebtis atviro teroro.

Užgrobę valdžią, lietuviškieji fašistai pirmiausia griebėsi žiauriausių priemonių prieš klasines darbininkų organizacijas. Prasidėjo masiniai darbo žmonių suėmimai. Pirmosios fašistų aukos buvo keturi geriausiai Lietuvos darbininkų klasės kovotojai, Komunistų partijos ir komjaunimo vadovai: Karolis Požela, Juozas Greifenbergeris, Kazys Giedrys, Rapolas Carnas. Juos fašistiniai budeliai sušaudė 1926 m. gruodžio 27 d.

Nuo fašistinio teroro smarkiai nukentėjo ir Lietuvos komjaunimo organizacija. Daugelis komjaunimo kuopelių ir parajonių komitetų buvo likviduoti. Geriausius komjaunuolius fašistai sugrūdo į kalėjimus ir koncentracijos stovyklas³¹. Savaimė suprantama, kad, esant tokioms sąlygoms, tais metodais, kuriais veikė iki šiol, nebegalėjo veikti ir pionierių organizacija.

Po fašistinio perversmo pionierių kuopelės visur, išskyrus Kauną, iširo. Kaune, nepaisant reakcijos siautėjimo, vaikų komisija pertvarkė veikusias iki tol pionierių kuopeles: vyresniuosius pionierius perdavė komjaunimo organizacijai, o jaunieji pionieriai, vadovaujami vaikų komisijos, veikė nelegaliai³².

Persitvarkius Kauno pionierių organizacijai, jos eilėse dar liko apie 40 vaikų. Kai kurie jų mokėsi Kauno nepilnoje vidurinėje (keturklasėje) mokykloje, todėl ten buvo sudarytas pionierių forpostas.

Tuo metu Kauno pionieriai veikė beveik savarankiškai, nes, siaučiant fašistinei reakcijai, dažnai susitikinėti su vadovais buvo pavojinga, tai galėjo sužlugdyti ne tik pionierių, bet ir atskirų komjaunimo kuopelių veiklą.

Tačiau jau apie 1928 m., nepaisant didžiausių sunkumų, pradėjo iš naujo kurtis komjaunimo kuopelės. Vien tik Kauno rajonui priklausančiose šešiose parajonėse (Kauno, Šančių, Jonavos, Ukmergės, Kėdainių, Raseinių) pradėjo veikti 26 kuopelės, Panevėžio rajone — 29 kuopelės. Buvo atgaivintos komjaunimo kuopelės ir Šiauliuose, Radviliškyje, Zagarėje ir kitose vietose³³. Įsikūrusios komjaunimo kuopelės padėjo vaikams organizuotis į pionierių kuopeles. Ir 1928 m. pionierių kuopelės vėl ėmė veikti Šiauliuose, Panevėžyje ir kituose stambesniuose miestuose.

Nors ir labai sunkiomis sąlygomis atgaivintos pionierių kuopelės stengėsi ir toliau aktyviai padėti Lietuvos Komunistų partijai ir komjaunimui. Kauno pionieriai kartu su vaikų komisija 1928 m. pradėjo šapirografu leisti savo žurnalą „Pionierius“, suorganizavo Tarptautinės vaikų savaitės paminėjimą, kurio metu pionierių pravestose įvairiose priemonėse dalyvavo daugiau kaip 150 vaikų, ruošė proletarinių švenčių minėjimus ir kt.³⁴

Tačiau fašistinio teroro metu, dirbant nelegaliai, išvystyti platesnę pionierių veiklą, pritraukti į pionierių organizaciją daugiau darbininkų vaikų buvo labai sunku. Jeigu 1925—1926 m. klerikalinės reakcijos metu, panaudojant visas legalaus darbo formas, pionierių organizacija kiekvieną mėnesį padidėdavo 20—30%, tai fašistinės diktatūros metu, nepaisant sukaupto patyrimo, per pusantrių metų nelegali pionierių organizacija išaugo tik 25—30%³⁵.

³¹ Lietuvos komjaunimas, Vilnius, 1962, p. 118.

³² LKP CK Parlarchyvas, f. 3743, ap. I, b. 70, l. 40—47.

³³ Lietuvos komjaunimas, 1962, Vilnius, p. 119—120.

³⁴ LKP CK Parlarchyvas, f. 3743, ap. I, b. 70, l. 40.

³⁵ Ten pat, l. 40—43.

Lietuvos Komunistų partija nurodė komjaunimui, kad, pasikeitus sąlygoms, būtina peržiūrėti darbo su vaikais metodus.

Todėl Lietuvos Komunistinės Jaunimo Sąjungos III konferencijoje, įvykusioje 1928 m. rugsėjo 20—28 d. Maskvoje, buvo apsvarstytas Vico Jokubo pranešimas „Darbininkų ir valstiečių vaikų padėtis Lietuvoje. LKJS darbas tarp jų ir tolimesnės to darbo perspektyvos“. Pranešėjas peržvelgė visą pionierių organizacijos nueitą kelią, nurodė, kad, siaučiant fašistiniam terorui, reikia pertvarkyti pionierių organizacijos veiklą, nuzymėjo tolesnes gaires pionierių darbui gerinti³⁶.

Konferencijos rezoliucijoje nurodoma, kad, fašistinei reakcijai visiškai užtvėrus kelią legaliai pionierių organizacijos veiklai, „kai kurie komjaunuoliai pradėjo kelti klausimą apie nelegalių vaikų organizacijų sudarymą“. Tačiau „nelegali vaikų organizacija jokios mados atnešti negali, nes tokios organizacijos dėl nesugebėjimo laikytis konspiracijos ir komjaunimo slėpnumo greit suirs ir gali sukelti sukrėtimą ir komjaunimo eilėse“³⁷.

Konferencijoje buvo nurodyta, kad darbas su vaikais neturi būti užmirštas. Panaudojant ekskursijas, žaidimus, darbą mokyklose ir kitur, reikia plėsti vaikų judėjimą, auklėti juos proletarinė dvasia. Buvo iškelta ir tai, kad reikia likviduoti nacionalinį uždarumą, kad pionierių darbas turi apimti visų tautybių vaikus. Be to, buvo pažymėta, kad iš labiau susipratusių vaikų, sulaukusių 15 metų, galima sudaryti pusiau legalius ratelius, kur vaikai būtų ruošiami stoti į komjaunimą.

Po šių LKJS III konferencijos nurodymų, komjaunimo kuopelės vietose pagerino vadovavimą vaikų judėjimui. Todėl vis didesnis vaikų skaičius pradėjo dalyvauti 1927 m. prasidėjusiame revoliuciniame darbininkų judėjime, ėmė aktyviau pasisakyti prieš reakcinių mokytojų naudojamas kūno bausmes, prievartinį varymą į bažnyčią ir kt.

Pagerėjo darbas ir pionierių kuopelių viduje. Komjaunuoliai daugiau dėmesio pradėjo skirti pionierių iniciatyvai, savarankiškumui ugdyti, todėl pionieriai patys pradėjo daugiau rūpintis savo kuopelių išplėtimu, naujų narių įtraukimu.

Komunistų partijos Šiaulių RK dvi mėnesinis organas „Kibirkštis“ 1928 m. rašė, kad Šiaulių pionieriai „dabar dirba kitaip, skaito mūsų literatūrą, veda politišsilavinimo darbą, veda individualų darbą su kitais pionieriais, pritraukia naujų narių, renka aukas Moprui ir kt. Posačiuose pionieriai rodo didesnę aktyvumą, patys stengiasi išspręsti neaiškius klausimus...“³⁸

Tačiau, tenka pažymėti, kad sunkios darbo sąlygos, lietuviškųjų fašistų siaulėjimas, patyrino stoka padarė tai, jog ne visos komjaunimo kuopelės reikiamai išsiaiškino Lietuvos komjaunimo III konferencijos nutarimus ir nepertvarkė darbo su vaikais pagal šios konferencijos nurodymus. Pagrindinis dėmesys buvo skiriamas darbo turiniui pionierių kuopelių viduje gerinti, o nebuvo ieškoma to, kas svarbiausia — legalių darbo su vaikais metodų. Iš esmės buvo dirbama su nedidelėmis, atskiromis vaikų grupėmis. Net kai kurių pionierių kuopelių viduje darbas buvo dirbamas neteisingai. Kai kur komjaunuoliai pionierių išvykų metu aiškindavo labai sudėtingus, vaikams nesuprantamus klausimus — apie materializmą, Plechanovo mokslą, kinų revoliuciją arba revoliucinį judėjimą Indijoje, o nieko nekalbėdavo apie vaikų gyvenimą buržuazinėje Lietuvoje, apie sunkias darbo sąlygas, kuriose daugelis tų vaikų dirbo, nežmonišką jų išnaudojimą.

³⁶ LKP CK Partarchyvas, f. 3743, ap. 1, b. 70, l. 40—43.

³⁷ Ten pat, l. 43—44.

³⁸ „Kibirkštis“, 1928, Nr. 1, p. 9.

Ne tiktai tiesiogiai dirbą su vaikais komjaunuoliai, bet ir vadovaujantieji šiam judėjimui komjaunimo rajoninių komitetų nariai dažnai nežinojo, kaip geriau organizuoti darbą. Lietuvos komjaunimo CK sekretorius Simkus Kazys (Zigmas) 1930 m. sausio 24 d. informaciniame laiške nurodė, kad „vaikų skyriai (t. y. prie komjaunimo RK sudaryti skyriai darbui su vaikais.— V. S.) taip pat nežino savo uždavinių. Rajkomo narys, kuris yra to skyriaus vedėjas, ateina į skyriaus posėdį išklaudyti, ką skyrius veikia, ir kai kada duoda savo asmeniškus patarimus, nes rajkomas skyriaus klausimu nieko nėra taręs“³⁹. Kaip matyti iš tolesnio aprašymo, apsvarsčius darbo su vaikais klausimą, buvo pripažinta, kad vaikų skyrius dirba blogai.

Komjaunimo CK, siekdamas išlaisyti susidariusią padėtį, įpareigojo komjaunimo rajkomus ir atskiras kuopeles 1931 m. gegužės 1—14 d., Tarp-tautinės vaikų savaitės metu, panaudoti visas priemones vaikų judėjimui išplėsti, jo darbo turiniui pagerinti.

Komjaunimo CK nurodė, kad pagrindiniais kampanijos uždaviniais turi būti „vaikų masių mobilizavimas į kovą dėl jų padėties pagerinimo, į kovą prieš badą, skurdą, prieš bedarbę, smaugiančią jų tėvus, prieš militaristinį auklėjimą ir fašizmą, prieš kultūrinę reakciją“⁴⁰. Komjaunimo CK pažymėjo, kad kiekvienos komjaunimo kuopelės, kiekvieno komjaunuolio pareiga yra numatyti konkrečias priemones vaikų judėjimui stiprinti, organizuoti darbą mokyklose proletariato ir kaimo varguomenės vaikų tarpe, įmonėse, kur dirba mažamečiai, ir pan. Komjaunimo CK reikalavo ruošti vaikų demonstracijas mokyklose, vaikų eisenas gatvėse, organizuoti pionierių konferencijas ir kt. Kadangi darbo žmonių vaikai domėjosi Tarybų Sąjungos vaikų gyvenimu, pionierių organizacijos veikla, Lietuvos komjaunimo CK XI Tarp-tautinės vaikų savaitės metu rekomendavo plačiai skleisti Tarybų Sąjungos pasiekimus „vaikų materialinės ir kultūrinės padėties gerinimo srityje“, supažindinti darbo žmonių vaikus su tomis sąlygomis, kuriose gyvena, mokosi ir dirba nugalėjusios socializmo šalies vaikai.

Tačiau sustiprėjusi fašistinė reakcija neleido išvystyti darbo, numatyto XI Tarp-tautinės vaikų savaitės metu. Todėl komjaunimo CK biuras nutarė suruošti vaikų savaitę birželio mėn. pabaigoje. Komjaunimo CK, siekdamas padėti geriau organizuoti šią savaitę, numatė išleisti darbininkų vaikams specialų laišką apie pionierius ir atskirą instrukciją, paaiškinančią, kaip geriau prvesti kampaniją⁴¹.

Ypač didelį darbą, organizuojant vaikų savaitę, atliko Kauno miesto komjaunimo komitetas. Mokyklose, prieglaudose, darbininkų barakuose vyko mitingai, vaikams buvo aiškinama apie jų skurdaus gyvenimo priežastis, apie laimingą vaikų gyvenimą ir pionierių organizaciją Tarybų Sąjungoje. Ta proga Kauno miesto komjaunimo komitetas išleido tris brošiūras (apie Tarp-tautinę vaikų savaitę, apie darbininkų kovą, apie jaunimą ir pionierių judėjimą Tarybų Sąjungoje), specialų laikraščio „Pionierius“ numerį, atsišaukimą į vaikus⁴².

Tuo metu Kauno miesto pionierių organizacijai priklausė apie 60—70 vaikų. Organizaciniu atžvilgiu jie, kaip ir visos respublikos pionierių organizacija, dirbo susiškirstę į žiedus. Kaune buvo 8 pionierių žiedai. Pionieriai buvo išsirinę padėjėjų tarybą iš 8 pionierių. Pionieriai dirbo gana savarankiškai ir, kai posėdyje negalėdavo dalyvauti paskirtas komjaunuolis, žiedo posėdį praveddavo vieni padėjėjai. Pionieriai buvo sudarę

³⁹ LKP CK Partarchyvas, f. 3743, ap. I, b. 80, l. 7—8.

⁴⁰ „Darbininkų jaunimas“, 1931, Nr. 2, p. 8.

⁴¹ LKP CK Partarchyvas, f. 3743, ap. I, b. 85, l. 5.

⁴² Ten pat, ap. 3, b. 3, l. 2—8.

savo agitpropą, komisiją „MOPR'o“ darbui. 1931 m. jie suorganizavo Spalio revoliucijos XIV metinių minėjimą ir kt.

Žydų amatų mokykloje „Ort“ pionierių organizacija turėjo savo frakciją, kurioje buvo 9 nariai. Pionierių iniciatyva šioje mokykloje buvo suorganizuotas net kelių valandų streikas⁴³.

Tačiau, nepaisant visų komjaunimo CK nurodymų, bendri to laiko tarpio pionierių darbo trūkumai — uždarumas, gilinimasis į vaikų amžiui sunkiai suprantamus klausimus, buvo jaučiami ir Kauno pionierių organizacijoje. Be to, ir Kaune vis dar nepakankamai buvo naudojami legalaus darbo metodai, kuriuos dar 1928 m. išskėlė komjaunimo III konferencija.

Iškilo reikalas vaikų judėjimo klausimu paruošti dokumentą, kuriuo galėtų vadovautis komjaunuoliai, dirbą su vaikais, visos komjaunimo kuopelės. Tokį dokumentą komjaunimo CK paruošė 1931 m. Tai komjaunimo CK rezoliucija „Apie LKJS darbą tarp darbininkų vaikų“⁴⁴.

Šioje rezoliucijoje plačiai buvo nušviesta politinė, ekonominė, kultūrinė darbo žmonių vaikų padėtis, nurodyta, kad komjaunimas į darbą su darbininkų, kaimo varguomenės ir darbo valstiečių vaikais turi žiūrėti kaip į sudedamąją viso komjaunimo darbo dalį. Rezoliucijoje buvo nurodoma — auklėti „vaikus taip, kad jie paaugę galėtų būti gerais komjaunuoliais, kovotojais už darbo jaunimo reikalus, darbininkų klasės tikslus — socializmą, kad jie, perėję komunistinę mokyklą — Lietuvos Komunistinę Jaunimo Sąjungą — taptų gerais kovotojais už darbininkų klasės reikalus, už jos galutinius tikslus — komunizmą“⁴⁵.

Rezoliucijoje buvo pažymėtos ir kai kurios klaidos, buvusios darbe su vaikais, — tai, kad komjaunuoliai dažnai pasitenkindavo nedidelėmis, uždaromis vaikų grupėmis, nesistengdavo į darbą įtraukti didesnio darbo žmonių vaikų skaičiaus ir kt. Tačiau rezoliucijoje visiškai nebuvo kalbama apie darbo turinį, formas ir metodus, kurie turėjo to laiko sąlygomis padėti organizuoti darbą vaikų tarpe. Vadinasi, klausimai, kurie buvo neaiškūs vaikų judėjimui vadovaujantiems komjaunuoliams, ir toliau liko neišaiškinti.

Todėl Lietuvos Komunistų partijos CK biuras 1931 m. gegužės 31 d. posėdyje, peržiūrėjęs šią komjaunimo CK paruoštą rezoliuciją, pripažino ją nelinkama ir įsakė komjaunimo CK paruošti naują rezoliuciją, kurioje būtų nurodyta, kaip praktiškai turi būti dirbama su vaikais⁴⁶.

Tų pačių metų birželio 20 d. komjaunimo CK biuras patvirtino naują rezoliucijos projektą, tačiau ir jis, kaip matyti iš Lietuvos Komunistų partijos CK sekretoriaus Zigmo Angariečio laiško, mažai ką geresnis už senąjį. „Iš visko matosi, — rašė Z. Angarietis, — kad šis klausimas ir jiems patiems (t. y. komjaunimo CK. — V. S.) ne visai aiškus“⁴⁷.

Todėl Lietuvos Komunistų partijos CK savo organe „Partijos darbas“, taip pat ir komjaunimo CK organe „Darbininkų jaunimas“ išspausdino keletą straipsnių, nurodančių, kaip to laiko sąlygomis reikia organizuoti darbą su vaikais.

Partijos CK nurodė, kad dėl reakcijos šėlimo ir konspiracijos sunkumų komjaunimas neturi organizuoti nelegalių pionierių organizacijų. Be to, „kada prie vaikų prieinama ilgais posėdžiais, pranešimais apie tarptautinę padėtį, tai tik atbaidome vaikus“, — buvo rašoma „Partijos darbe“⁴⁸.

⁴³ LKP CK Partarchyvas, f. 3743, ap. 3, b. 3, l. 2—8.

⁴⁴ Ten pat, ap. 1, b. 86, l. 2—4.

⁴⁵ Ten pat.

⁴⁶ Ten pat, l. 6.

⁴⁷ Ten pat, l. 7—9.

⁴⁸ „Partijos darbas“, 1932, Nr. 7, p. 93.

Partijos CK nurodė, kad vasaros metu reikia panaudoti gražias dienas, ruošti vaikams įvairius žaidimus, eiti maudytis, pasivaikščioti į kaimus, miškus, laukus ir ten pasikalbėti su vaikais apie jų tėvų padėtį, apie tai, kaip kapitalistai išnaudoja darbininkus, kaip Lietuvos, taip pat ir užsienio darbo žmonės kovoja dėl savo padėties pagerinimo.

Vadinasi, Komunistų partijos CK dar kartą priminė savo ankstesnius nurodymus apie darbą vaikų tarpe, t. y., jog būtina taip organizuoti darbą, kad jis apimtų kiek galima daugiau vaikų.

Partijos CK nurodė, kad komjaunimas neteisingai elgiasi, spausdinamas pionierių vardu atsišaukimus, kad tų atsišaukimų stilius vaikams yra visai nesuprantamas. „Jis (t. y. 1932 m. liepos 25 d. išleistas pionierių organizacijos atsišaukimas.— V. S.) netinka jaunuoliams... jį galima pavadinti atsišaukimu suaugusiems“,— rašoma 1932 m. „Partijos darbe“, nes „tame atsišaukime didžiausia vaikų dauguma nieko nesupras“⁴⁹.

Partijos CK nurodė, kad ir Kauno pionierių organizacijos leidžiamas laikraštis „Pionierius“ savo turiniu visai netinkamas vaikams ir nepadedą geriau organizuoti darbo. „Apie ką ten rašoma? Gal apie pasivaikščiojimus, žaidimus, apie mokyklą, darbininkų ir vargingųjų valstiečių gyvenimą?“,— klausiamo „Partijos darbe“ ir nurodoma, kad ten spausdinama medžiaga apie Vokietijos prezidento rinkimus, apie politinės padėties įvertinimą vaikams yra nesuprantama, todėl vieną kartą paskaitęs tokį laikraštį, kitą kartą vaikas jo nebeskaitys⁵⁰.

Apie to laikotarpio pionierių organizacijos darbo trūkumus gana plačiai buvo kalbėta partijos CK plenumo, įvykusiame 1932 m. Plenumas įvertino komjaunimo darbą, auklėjant vaikus komunistine dvasia, nurodė to darbo trūkumus ir gaires toliau jį gerinti.

Vadovaudamosi partijos CK nurodymais, komjaunimo kuopelės pertvarkė darbą su vaikais. Vietoj darbo siauruose, uždaruose rateliuose komjaunuoliai vis daugiau vaikų išsivesdavo į laukus, miškus, ruošdavo meno saviveiklos pasirodymus ir kt.

Kauno rajono komjaunimo komitetas savo ataskaitoje apie 1933 m. darbą nurodė, kad, „pravedus gyvenimą partijos CK nurodymus, darbas tarp vaikų žymiai pagyvėjo ir išsiplėtė, apimdamas kur kas daugiau vaikų, mokinių“⁵¹. Komjaunimas, kaip ir ankstesniais metais, pradėjo naudoti tokias darbo formas, kaip pasivaikščiojimus, ekskursijas, o žiemos metu išvykas į čiuožyklas, pasivažinėjimus rogutėmis ir kt.

Nors, pradėjus taip organizuoti darbą su vaikais, buvo likviduotos ryškiai apiformintos organizacinio požiūriu pionierių kuopelės, tačiau, kaip ir ankstesniais metais, komjaunimo vykdomų priemonių dalyviai buvo auklėjami proletarine dvasia, jie kiekvieną dieną vis aktyviau dalyvaudavo kovoje už darbo žmonių išsivadavimą iš kapitalo vergijos.

Pasivaikščiojimų metu pionieriai žaisdavo revoliucinio pobūdžio žaidimus, mokydavosi ir dainuodavo revoliucines dainas, suorganizuodavo vadinamuosius „gyvuosius laikraščius“, kur pavaizduodavo vaikų gyvenimą mokykloje, dirbtuvėse ir kt.

Komjaunuolių organizuojami vaikų pasivaikščiojimai pasidarė tokie populiarūs, kad į juos ateidavo vis daugiau ir daugiau vaikų. „Pasivaikščiojimai ir ekskursijos pritraukdavo taip pat vaikus ir iš priešų vaikų organizacijų. Ir jei iš pat pradžių kai kurie vaikai tyčiodavosi iš pasivaikščiojimų ir jų dalyvių, tai ilgainiui ir iš jų tarpo prisidėjo prie pasivaikščiojimų ir tapo aktyvūs tų pasivaikščiojimų skleidėjai“,— rašė savo

⁴⁹ „Partijos darbas“, 1932, Nr. 10, 142, p. 143.

⁵⁰ „Partijos darbas“, 1933, Nr. 1, p. 13—14.

⁵¹ LKP CK Partarchyvas, f. 3743, ap. I, b. 95, l. 11—12.

ataskaitoje Kauno rajono komjaunimo komitetas⁵². Tai rodo, kad pionierių organizacijai į savo eiles pasisekdavo įtraukti net buvusius įvairių buržuazinių vaikų organizacijų narius.

Reakcingai nusiteikę mokytojai ir toliau stengėsi bauginimais, įvairiomis bausmėmis atgrasinti vaikus nuo pasireiškusio po tokių pasivaikščių aktyvumo, politinio pobūdžio klausimų ir reikalavimų kėlimo.

Ypač aktyvų pasipriešinimą reakcinių mokytojų pravedamoms priemonėms suorganizuodavo moksleiviai Kauno žydų amatų mokykloje „Orl“, kai kuriose gimnazijose. Pionieriai kovojo už klubų vaikams steigimą, prieš kūno bausmes. Vienoje Kauno gimnazijoje mokiniai sutrukdė reakcinių mokytojų sumanytą aukų rinkimą „Vilniui vaduoti sąjungos“ naudai ir kt.⁵³

Kaune iš aktyvesnių pasivaikščių dalyvių buvo sudaryta 10 Raudonosios pagalbos prietelių ratelių. Panašūs rateliai buvo sudaromi ir kitose vietose.

Organizuodami darbą su vaikais, komjaunuoliai vis daugiau remdavosi pačių vaikų aktyvu, stengėsi ugdyti jų iniciatyvą, savarankiškumą. Tam daug padėdavo įvairios vaikų komisijos, kurios pačios sprendavo daugelį klausimų. Štai vien tik Kaune veikė 5 mokyklų komitetai, pasivaikščių, žaidimų, maisto, sanitarinė, choro, redakcinė ir kitos komisijos. Buvo organizuojami vaikų-aktyvistų pasitarimai.

Visa tai padėjo išplėsti darbą su vaikais. Vaikų, dalyvaujančių pasivaikščiųimuose ir kitose priemonėse, skaičius vis augo ir 1934 m. vien tik Kaune apėmė daugiau kaip 240 vaikų. 1937 m. komjaunuolių pravedamoje priemonėje jau dalyvavo daugiau kaip 600—700 vaikų.

Tačiau ir dabar partija nurodė, kad sąmoningesnius pavienius vaikus galima panaudoti ir tokiam darbui, kaip lapeliams, partinei bei komjaunimo literatūrai platinti ir kt.⁵⁴

Ir, nepaisant buržuazijos agentų-žvalgybininkų siautėjimo, pionieriai padėdavo platinti komunistinius atsišaukimus, revoliucinių švenčių metu padėdavo iškelti raudonas vėliavas, leisdavo balandžius su raudonais kaspinais ir atlikdavo šimtus kitų darbų. Apie tai byloja ir Valstybės saugumo policijos Kauno apygardos viršininko Matulio pranešimai aukštesnei žvalgybininkų vadovybei. 1936 m. vasario 17 d. savo pranešime jis rašė:

„Š. m. vasario mėn. 15 d. Petrašiūnuose buvo rasta išplatinta 31 egz. komunistinių atsišaukimų. Vėliau paaiškėjo, kad tuos atsišaukimus išplatino Jurgis Šalna, 13 metų amžiaus, gyv. Petrašiūnų miestelyje. Jo tėvas miręs, o motina neturi darbo. Pats Jurgis Šalna gyvena be jokios priežiūros. Šalna suimtas. Daroma kvota.

Vasario mėn. 16 d. netoli Rumšiškių išplatinti 22 egz. komunistinių atsišaukimų. Išaiškinta, kad tuos atsišaukimus išplatino Klemensas ir Antanas Purai. Antanas turi 12 m., o Klemensas 16 m. Abu broliai gyvena Tėvelių kaime, Rumšiškių valsč. Purai suimti. Daroma kvota⁵⁵.

To paties viršininko 1936 m. kovo 7 d. pranešime rašoma:

„Š. m. kovo mėn. 6 d. vakare, Žaliam kalne, sulaukė viešojo policija 12 metų vaiką Lionginą Breivą, gyv. Eigulių km. Kalbamas vaikas Žaliam kalne mažose gatvelėse buvo pastebėtas vaikstant ir tose vietose, kur jis vaikščiojo, rasta prisegta plakatėlių. Vaikas, bėgdamas nuo policininko, vieną plakatėlį iš rankų išmetė.

⁵² LKP CK Partarchyvas, f. 3743, ap. 1, b. 95, l. 11—12.

⁵³ Ten pat.

⁵⁴ „Partijos darbas“, 1932, Nr. 2(5), p. 21.

⁵⁵ LTSR CVA, f. 56, ap. 10, b. 545, l. 183.

... Daroma kvota⁵⁶.

Buržuazijos agentai, bijodami vis augančio darbininkų revoliucinio judėjimo, šimtais suiminėjo darbo žmones, sodino juos į kalėjimus, nežmoniškai kankino. Užteko būti darbininku, kad būtum įtartinas.

„Daryta krata, nieko įtartino nerasta, suimtas, daroma kvota“, — ištisi Valstybės saugumo policijos Kauno apygardos dienyno puslapiai mirga tokiais pranešimais.

Ir ne tik darbininkus buržuazija taip persekiojo. Ji be jokios priežasties dažnai suimdavo ir nepilnamečius darbo žmonių vaikus. Apie tai labai ryškiai byloja to paties Matulio pranešimai. 1936 m. balandžio 4 d. jis rašė:

„Balandžio mėn. 3 d. apie 16 val. žiemos uoste miesto savivaldybės sargas sulaikė du vaikus — Juozą Šablucką — 12 m. amžiaus, gyv. Mura- vos km. ir Zigmą Kulikauską 15 m. amžiaus, gyv. Tvirtovės al. 45 Nr. Šiuos vaikus sargas sulaikė už tai, kad rado juos be žaidžiančių (retinta mano. — V. S.) toje vietoje, kur buvo primėtyta komunistinių plakatėlių su užrašu: „Šalin politkalinių budelių. LKP“ Sargas sulaikytuo- sius vaikus perdavė policijai, o policija vaikus ir protokolus šiandien rytą persiuntė į departamentą⁵⁷.

Tačiau darbo žmonių vaikai nepabūgo net tokių žiaurių, žvalgybos naudojamų priemonių. Jie ir toliau padėdavo partijai ir komjaunimui atlikti įvairius atsakingus darbus, padėdavo palaikyti ryšį tarp atskirų komunistų, komjaunuolių, nešdavo maistą kalėjimuose esantiems politiniams kaliniams ir kt. Štai, Ženė Greifenbergerienė dažnai pasinaudodavo pionie- rės M. Popelytės pagalba, norėdama susisiekti su kitais pogrindininkais. Komunistui Juozui Gareiui talkininkaudavo pionierius I. Stražas. Pane- vėžio pionierius-ryšininkas A. Kacas 1935 m. fašistinės žvalgybos buvo suimtas, o 1937 m. rugsėjo 2 d. nuteistas 4 metams sunkiųjų darbų kalė- jimo už ryšių palaikymą tarp atskirų komunistų⁵⁸.

Pionierių organizacija daug prisidėjo, ugdant sąmoningus, aktyvius kovotojus už darbininkų klasės reikalą, ištikimus komjaunimo ir Komu- nistų partijos sūnus. Pionierių gretose pirmą revoliucinio darbo mokyklą išėjo Lietuvos Komunistinės jaunimo sąjungos Centro Komiteto nariai Adelė Šiaučiūnaitė, I. Icikovičius-Richardas, ištikimais Komunistų parti- jos nariais išaugo pionieriai E. Stimburytė, J. Obelinskas, E. Jurgaitis, E. Jacovskis ir šimtai kitų, kurių dauguma ir dabartiniu metu, negailė- dami jėgų, dalyvauja naujo gyvenimo statyboje.

* * *

Nors buržuazinėje Lietuvoje prie valstybės vairo atskirais laikotar- piais buvo įvairios buržuazinės partijos — krikščionys demokratai, liau- dininkai, tautininkai, socialdemokratai ir kt., — tačiau jos visos gynė bur- žuazinę santvarką, įteisino ir palaikė darbo žmonių ir jų vaikų išnaudojimą.

Stengdamosi atitraukti darbo žmonių vaikų dėmesį nuo jų sunkaus gyvenimo priežasčių, norėdama išauklėti juos ištikimais savo tarnais, Lie- tuvos buržuazija daug dėmesio skyrė ir ideologiniam darbui darbo žmonių vaikų tarpe. Be kitų priemonių, buržuazija šiam tikslui pajungė savo su- kurtų vaikų ir jaunimo organizacijų veiklą.

Vienintelė partija, kuri buržuazinėje Lietuvoje kovojo dėl darbo žmo- nių ir jų vaikų išlaisvinimo iš kapitalo priespaudos, dėl jų išvadavimo iš

⁵⁶ LTSR CVA, f. 56, ap. 10, b. 545, l. 198.

⁵⁷ Ten pat, l. 215.

⁵⁸ O. Kaplanas, E. Zilberis, Jaunieji leniniečiai, Vilnius, 1963, p. 33.

ekonominio, kultūrinio, ideologinio pavergimo, buvo Lietuvos Komunistų partija.

Lietuvos Komunistų partijos ir jos pagalbininko komjaunimo nuolatinio darbo dėka, augo darbo žmonių vaikų aktyvumas, jų visuomeniniai-politiniai interesai, kas sudarė sąlygas ir politinei darbo žmonių vaikų organizacijai susikurti.

Lietuvos darbo žmonių vaikams pavyzdžiu buvo 1922 m. Tarybų Rusijoje susikūrusi jaunųjų pionierių organizacija. Todėl ir Lietuvos darbo žmonių vaikai savo politinę organizaciją pavadino pionierių organizacijos vardu.

Lietuvos pionierių organizaciją, kaip politinę darbo žmonių vaikų organizaciją, buržuazinėje Lietuvoje negalėjo veikti laisvai, ji buvo persekiojama. Tai apsprendė jos organizacinę struktūrą, darbo turinį, formas bei metodus.

Lietuvos Komunistų partija nuo pat pirmųjų pionierių organizacijos susikūrimo dienų vadovavo jai ir rūpinosi jos veikla. Praktiškai šį darbą partija vykdė per komjaunimą, savo psichologija, nuotaikomis ir pergyvenimais esantį arčiau vaikų. Todėl pionierių organizacijos veiklos turinys, nepaisant to, kokią organizacinę struktūrą turėjo ši organizacija, padėjo ugdyti ištikimus kovotojus už darbo žmonių reikalus, ištikimus komjaunimo, Komunistų partijos narius.

VVU
Pedagogikos ir psichologijos katedra

[teikta
1963 m. gruodžio mėn.

ВОЗНИКНОВЕНИЕ И ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ПИОНЕРСКОЙ ОРГАНИЗАЦИИ В БУРЖУАЗНОЙ ЛИТВЕ (1923—1940 гг.)

В. САВИЦКИТЕ

Резюме

Первые детские коммунистические группы им. Спартака начали организовываться в буржуазной Литве уже в 1923 г. 20-го декабря 1923 года Центральное бюро комсомола Литвы обсудило деятельность этих групп. В связи с тем, что в этих группах состояли не только дети, но и юноши, ЦБ решило выделить детскую группу — оставить в них подростков до 14 лет. Поэтому 20 декабря 1923 года должно считаться днем рождения пионерской организации Литовской ССР.

Начиная с 1924 года, пионерская организация начала использовать все возможные формы легальной работы. В августе 1926 года состоялась первая Вселитовская пионерская конференция, на которой было избрано Вселитовское Центральное правление.

После фашистского переворота пионерская организация вынуждена была уйти в подполье. В 1932 году Пленум ЦК КП Литвы рекомендовал комсомольским организациям использовать все возможные формы легальной работы с детьми. Выполняя указания партии, комсомольские организации улучшили работу с детьми, в результате чего уже в 1937 году в проводимых комсомолом мероприятиях участвовало 600—700 детей.